

WARSZAWSKI UNIWERSYTET MEDYCZNY
MEDICAL UNIVERSITY OF WARSAW

Zakład Zdrowia Publicznego
Wydział Nauki o Zdrowiu

Dr hab. n. o zdr. Adam Fronczak
Zakład Zdrowia Publicznego
Warszawski Uniwersytet Medyczny

Warszawa 2.10.2015.

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej pt. : „Długowieczność kobiet w Polsce –
wybrane uwarunkowania socjomedyczne” przygotowanej przez
lek. med. Przemysława Bejgę. Promotor rozprawy doktorskiej:
prof. nzw. dr hab. n. med. Iwona Bojar.**

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska lekarza medycyny Przemysława Bejgi pt.: „Długowieczność kobiet w Polsce – wybrane uwarunkowania socjomedyczne” podejmuje temat bardzo ważny zarówno w aspektach zdrowotnych jak i społeczno-ekonomicznych. Praca została zawarta na 229 stronach. Zawiera 320 pozycji piśmiennictwa w tym ponad 70 to prace polskich autorów. Układ pracy jest prawidłowy, rozdziały zatytułowane właściwie i podzielone na 2 części. Część pierwsza przedstawia założenia i otoczenie problemu badawczego, a część druga to zasadnicza rozprawa doktorska.

Autor podjął się oceny zagadnienia, które w polskiej literaturze nie zostało jeszcze wystarczająco zbadane. Zagadnienie długowieczności, szczególnie wśród kobiet ma ogromne znaczenie socjomedyczne i ekonomiczne, szczególnie w dobie poważnych i trwałych zmian struktury demograficznej społeczeństwa polskiego i europejskiego. Klasyczna piramida grup wiekowych naszego społeczeństwa ulega poważnemu przeobrażeniu. Zmiana ta polega na „pęcznieniu” przedziałów wieku podeszłego, a zmniejszaniu obszaru populacji ludzi młodych i dzieci. Jest to efekt systematycznie zmniejszającej się dzietności naszego społeczeństwa. Zagadnienie starzenia się społeczeństwa Europy znajduje swój wyraz w wielu dokumentach Unii Europejskiej.

Komisja Europejska, Światowa Organizacja Zdrowia i inne instytucje dedykują wiele konkretnych programów dla seniorów i instytucji zajmujących się problematyką wieku podeszłego.

Autor rozprawy wkracza swą pracą w samo centrum problemu polityki senioralnej. Cel pracy założył prawidłowo – chciał zanalizować uwarunkowania socjo-ekonomiczne stanu zdrowia i określić jakość życia kobiet, które żyją dłużej niż 90 lat. Tak postawione zagadnienie jest ze wszech miar słuszne, bo czy chodzi tylko o to aby żyć jak najdłużej, czy chodzi o to aby żyć długo, ale w zdrowiu i w bezpiecznym otoczeniu społeczno – ekonomicznym? W pracy przedstawiono i dokładnie sprecyzowano 7 celów szczegółowych, które w dalszej części pracy zostały efektywnie zrealizowane. Autor postawił na wstępie pracy kilka hipotez:

1. Stan zdrowia oraz jakość życia badanych kobiet zależą od takich cech społeczno – demograficznych jak stan cywilny, wykształcenie, miejsce zamieszkania i staż pracy.
2. Analizowane elementy stylu życia takie jak dieta, palenie i aktywność fizyczna związane są istotnie ze stanem zdrowia i jakością życia badanych kobiet.
3. Wybrane aspekty płodności badanych kobiet są związane ze stanem zdrowia, występowaniem wielkich problemów geriatrycznych oraz z jakością życia badanych kobiet.
4. Sprawność fizyczna mierzona skalą ADL oraz sprawność umysłowa mierzona skalą AMTS są istotnie związane z zadowoleniem ze zdrowia oraz życia badanych kobiet.

Badaniami objęto 870 kobiet w wieku 90 lat i więcej z różnych regionów Polski. W pracy zastosowano autorski kwestionariusz ankiety, opracowany przez autora pt. „Warunki życia kobiet starszych-90 lat i więcej,” oraz kwestionariusze wystandaryzowanych testów, takich jak:

- skala oceny podstawowych czynności w życiu codziennym według KATZ'A (test ADL – Activities of Daily Living);
- skrócony test sprawności umysłowej według HODGKINSONA (AMTS – Abbreviated Mental Test Score);

- ankietę opracowaną przez WHO oceniającą jakość życia w domenach: zdrowia fizycznego, psychologicznej, społecznej i środowiskowej (WHOQOL-BREF – The WHO Quality of Life Bref). Do badań kwalifikowano kobiety powyżej 90 r. życia z zachowanym kontaktem słowno-logicznym.

Kwestionariusz autorski zawierał 3 części: dane ogólne, stan zdrowia i styl życia. W sumie zawierał 30 pytań, w tym niektóre znacznie rozbudowane. Skala wg Katz'a dotycząca życia codziennego zawierała 6 pytań: ubieranie i rozbieranie się, mycie i korzystanie z toalety, wstawanie z łóżka i chodzenie, samodzielne jedzenie oraz oddawanie moczu i stolca. Test AMTS zawierał 11 pytań a ankietę WHOQOL-BREF miała 26 pytań. W sumie osoby badane miały zadane 73 pytania. 870 badanych razy 73 pytania daje 63510 wyników-odpowiedzi. Analizę statystyczną zebranych danych przeprowadzono w statystycznym pakiecie komputerowym STATISTICA, a wykresy wykonano w arkuszu kalkulacyjnym Microsoft Excel oraz w pakiecie STATISTICA. W celu efektywnej i rzetelnej oceny uzyskanych danych zastosowano prawidłowe testy statystyczne m.in. test niezależności stochastycznej χ^2 , test t istotności różnicy dwóch średnich w próbach niezależnych, test F analizy wariancji, a w analizie korelacji wykorzystano współczynnik korelacji r Pearsona.

Otrzymane wyniki zostały zaprezentowane na ponad 90 stronach rozprawy doktorskiej, co pokazuje ich ogrom i przede wszystkim bardzo rzetelną pracę autora. Wyniki zostały ujęte w tabelach, rycinach i wykresach. Są one bardzo czytelne i estetycznie wykonane. Dzięki licznym i przejrzystym tabelom i rycinom czytelnik pracy jest w stanie szybko zorientować się w otrzymanych z badań wynikach. Graficzne prezentacje są doskonale wtopione w tekst, który w sposób wyczerpujący, ale nie rozwlekły, wprowadza czytelnika w meritum przedstawionych wzajemnych zależności badanych czynności życiowych kobiet i również ich sprawności umysłowej. Autor w sposób bardzo interesujący i szeroki wprowadza nas w gąszcz wzajemnych powiązań różnych czynników warunkujących funkcjonowanie człowieka. Wielość danych powoduje, że momentami ma się wrażenie, że z tego zagęszczenia wzajemnych zależności nie ma wyjścia. Jest to chwilowe złudzenie, ponieważ tekst jest napisany bardzo czytelnie, jasno, dobrą polszczyzną i każde ostatnie zdanie kolejnych akapitów wprowadza nas na właściwą drogę. Każda tabela, rycina czy wykres ukazują istotne zależności badanych elementów takich jak stan zdrowia, styl życia,

sprawność fizyczna i płodność a przede wszystkim jakość życia kobiet po 90-tym roku życia.

Po najdłuższym w pracy rozdziale, autor prowadzi dyskusję, w której zestawia uzyskane przez siebie wyniki z danymi z piśmiennictwa światowego i polskiego. Dyskusja została przeprowadzona rzetelnie z właściwymi odniesieniami do przebogatej literatury. Doktorant podkreśla, że istnieje duży problem porównawczy badań własnych z innymi ze względu na brak w ostatnich kilkunastu latach badań wyróżniających grupę powyżej 90 lat. W piśmiennictwie istnieją prace prezentujące badania na dużych grupach, obejmujące populację powyżej 60 lub 65 roku życia. Co warto podkreślić to to, że populacja ta nie jest jednorodna i w grupie powyżej 90 roku życia np. występowanie wielkich problemów geriatrycznych ma odmienną częstość i skalę nasilenia. Doktorant (na stronie 154 pracy) prowadzi udaną dyskusję dotyczącą problemu nietrzymania moczu porównując wyniki z metaanalizy wykonanej przez Minassian i Drutza z uzyskanymi przez siebie. Częstość nietrzymania moczu w zaawansowanej wiekowo grupie badanej jest 2-krotnie wyższa w pracy doktorant niż w cytowanej metaanalizie.

Po ponad 30 stronicowej dyskusji autor przedstawia wnioski, których jest aż 12. Bogaty materiał badawczy pozyskany z ankiet, dobrze przeprowadzona dyskusja, dają uzasadnienie do wyciągnięcia licznych wniosków. Badacz problemu ujmuje wszystkie istotne zależności i formułuje rzeczowe, konkretne wnioski, które napawają optymizmem. Dwie trzecie kobiet po 90 roku życia było sprawnych fizycznie i nie wykazywało upośledzenia umysłowego. Czytając uważnie wnioski trzeba dojść do stwierdzenia, że kobiety z wykształceniem podstawowym lub średnim, mieszkające na wsi, pracujące 30 lat i więcej, mieszkające z rodziną oraz rzadko spożywające białe mięso i potrawy mączne lepiej oceniały swój stan zdrowia w ankiecie WHOQOL-BREF. Grupa tych kobiet była również sprawniejsza fizycznie. Jakość życia badanych kobiet była zdecydowanie wyższa w grupie mieszkającej na wsi, aktywnej fizycznie oraz mieszkającej z rodziną.

Przedstawione przez badacza wyczerpujące temat wnioski z rozprawy doktorskiej mogą mieć ogromne znaczenie w planowaniu polityki senioralnej w

Polsce. Z pracy wynika generalnie (w mojej opinii) jeden wniosek. Osoby w wieku podeszłym nie mogą żyć same. Fakty pokazują, że samotność, wyobcowanie ze środowiska rodzinnego i społecznego mają kolosalny wpływ na wiele funkcji życiowych seniorów. Domy opieki społecznej to tylko częściowe, protezowe rozwiązanie problemu samotności, braku rodziny i przyjaznego otoczenia. To w grupie samotnych seniorów występuje największy odsetek wielkich problemów geriatrycznych. Osoby po 90-tce nie powinny żyć samotnie. Zarówno sprawność umysłowa i fizyczna jak i stan zdrowia i własna ocena jakości życia są lepsze jeśli seniorzy są otoczeni rodziną i przyjaznym środowiskiem.

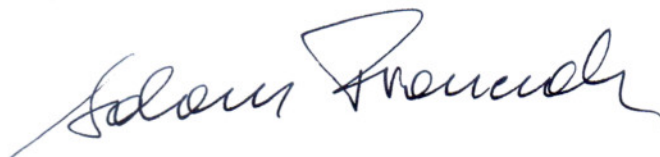
Przedstawianą mi do recenzji pracę oceniam wysoko. Ogromny materiał, liczne piśmiennictwo może czytelnikowi sprawiać początkowo lekki problem, ale w toku czytania pojawia się uczucie zadowolenia i pewności, że rozprawę doktorską przygotował doświadczony badacz, lekarz, który z problematyką pacjentów po 90-tce ma do czynienia na co dzień i nie jest to dla niego czysta teoria. Wszystkie wątpliwości znikają po drugim czytaniu. Do przyszłych publikacji proponowałbym podzielenie materiału, co uczyni artykuły bardziej czytelne. Nadmiar zaprezentowanych czynników może sprawić czytelnikom kłopot w prawidłowej interpretacji danych. Moim zdaniem streszczenie wymaga skrócenia, zarówno w wersji polskiej jak i angielskiej. W wersji angielskiej proponowałbym korektę językową, ponieważ znalazłem kilka błędów. Przykładowo zdanie w 19 i 20 wierszu na stronie 205 powinno wg mnie brzmieć: "Determination of the aspects of health conditions relevant to the satisfaction stemming from health and quality of life of the examined women aged 90 and more." Dodatkowo zwracam uwagę, że w tekstach naukowych/formalnych nie stosuje się formy *didn't*, a formę pełną *did not*.

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska pt. : „Długowieczność kobiet w Polsce – wybrane uwarunkowania socjomedyczne” spełnia w całości warunki formalne określone w art. 13 ust.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym etc.

Należy podkreślić, że praca została wykonana bardzo rzetelnie z zastosowaniem nowoczesnych, efektywnych narzędzi badawczych. Jej edycja jest poprawna, estetyczna, a tekst napisany poprawną polszczyzną.

Wysoka Rada Naukowa IMW,

Stawiam wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej lek. med. Przemysława Bejgi i skierowanie jej do dalszych etapów obrony.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Adam Francuski". The signature is fluid and cursive, with a large loop at the end.